

Հովհաննես Թումանյան

Դեպի անհունը

I

Ճընչում էր փրրփրուն վլտակն արծաթի,
Արևը խաղում պայծառ կապույտում...
Առանց հոգսերի ու առանց վլշտի
Խաղում էինք մենք էն երազ հովտում,
Ու թընդում էր հեշտ ծիծաղն ինձ ծաղրող.
Չե՛ս կարող, չէ՛, չե՛ս կարող...

Չեի կարենում քըննել ես նըրան:
Ճերմակին տալով՝ ծառերի ետև
Ծածկըվում էր նա աչքես անզուման,

Կըրկին հայտնըվում ճապուկ ու թեթև,
Ու թընդում էր միշտ ծիծաղը ծաղրող.
Չե՛ս կարող, չէ՛, չե՛ս կարող...

Մին էլ ես ճարպիկ մի շարժում արի,
Քըննեցի նըրան: Հանկարծ նա ճըշաց,
Չեռքումըս դառավ ճերմակ աղավնի,
Ու թեին արավ, ու թըռա՞վ, գընա՞ց.
Գընա՞ց ճախրելով էն երազ հովտում,
Սուզվեց, չըքացավ պայծառ կապույտում...

II

Վեր թռոա քընից, դուրսը նայեցի.

Արևը ուրախ զարկել էր սարին,
Բընությունն անհոգ, թարմ ու նազելի
Չուզվում էր, ժըպտում մանուկ արևին:
Գիշերն անցել էր. բայց իր ետևից
Մըռայլ էր թռղել դեռ ցած՝ հովիտում:
Եղանակավին անցած երազից
Խավար մի բան կար նըստած իմ սրբում:
Թեկուց երազին չես Էլ հավատում,
Բայց օտար տեղում, քո տանից հեռու,
Սիրտը մի համառ կասկած է մըտնում,

Թե՛ մի մահազոյժ սև քոթ է գալու...
Հասմիկն երազում աղավնի դառավ,
Աղավնի դառավ՝ իմ ձեռքից թռոավ...
Լոկ երա՞զ էր այս: Բայց երազն ի՞նչ է:
Երազ, թե իրոք այդ միթե մի՞ն չէ,
Երազն Էլ երբ որ կարող է կանչել,
Կարող է հուզել, խընդացնել, տանջել...
Հասմիկն ապրում էր Հասմիկը մեռավ...
Երազը եկավ երազը թռոավ...
Կյանքը երազ է, երազն Էլ մի կյանք,

Երկուսն Էլ անցվոր, երկուսն Էլ պատրանք:
Եվ թե հաստատուն մի բան կա անմահ,
Արդյոք իմաստուն հոգին չի՝ միայն նա.
Որ թե հարթընի և թե երազում

Ապրում է, տեսնում, ըզգում ու հուզվում...
Ու... զիր է զալիս ահա իմ տանից,
Թե՛ կինըս հիվանդ ըսպասում է ինձ...

III

Տո՛ւն, տո՞ւն, դեպի տուն
Թըռչում եմ արթուն,
Ինչպես երազում:

Շուրջըս ամեն բան
Ըշտապ, ինձ նըման,
Անցնում է, վազում:
Շըշմած գըլիսիս մեջ
Գալիս են անվերջ
Ու ճընշում իրար
Զանազան դեպքեր,
Հուշեր ու մըտքեր,
Պայծառ ու խավար...

Տեսնում եմ նըրան՝

Կանգնած է զարնան
Շողերի միջին,
Ու ժլպտում է ինձ
Իր պատուհանից՝
Ծաղիկը լանջին...

Տեսնում եմ մեռած,
Ծաղկով զարդարած,
Դըրած դագաղում.

Տըխրալի մի օր,
Արտասուք, սրգվոր,

Սևեր ու թաղում...

Տո՛ւն, տո՛ւն, դեպի տուն.

Ու մյուս իրիկուն
Մեր տան դեմ ելա:
Մի սև-սև զանգված՝
Կուտակված, կանգնած
Մեր դրունն ահա...

Պըտույտ է զալիս
Աշխարքը գրիխիս,
Երկինքը մըքնում...

Ողջ կանգնած են լուռ,
Ու ներսից տըխուր
Զայներ են թընդում...

IV

«Ճասմի՛կ ջա՛ն, եկա՛վ... դե վեր կա՛ց... վեր կա՛ց...»
Դուրս հնուց դեմքս տըրտում ու հոգնած
Նըրա մոր ողբը... խունկի ծըխի տակ
Աչքովքս ընկավ դագաղը ճերմակ,
Ու շուրջքս մըքնեց: Տեղըս կորցըրի...
Մարդից, արևից, աշխարքից հետի,
Մի անտակ ձորում, սև՝ ու խոր ջըրում

Տարվում էի ես, խեղդվում, չարշարվում.
Բարձր էին ափերն, ողորկ ու դժվար,
Մի թուփ շըկար գեթ բռնելու համար,
Չըկար կենդանի ձե՞ն, ըստվե՛ր, նրշա՞ն,
Որ կարենայի կանչել օգնության...

V

Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, զըկարք քըրքիշով
Մի ծիծաղ անցավ փողոցի միջով:
Ես ուշի եկա, աշքը բաց արի,
Տեսա աշխարքը ու լույսն արևի,
Տեսա՝ նըստոտած մարդիկ շրշնջում,

Անտարբեր թեքված՝ իրար ականջում
Խոսում են ուրիշ բաների վըրա,
Ու ոմանք ժըպտո՞ւմ, ժըպտում աշկարա...
Իսկ կողքիս նըստած ալևոր մի մարդ
Խրատում էր ինձ միալար, հանդարտ.
Մի՛ լար, սիրելի՛ս, երեխա չես դու,
Ինչքան էլ որ լաս իզուր ես լալու.
Քո ձենք երբեք էլ չի լըսիլ նա,
Ոչ կըհասկանա, ոչ էլ ետ կըգա:
Էսպես կամեցավ աստված, երևի,

Որ նըրա օրը շուտով խավարի...
Մենք հողեղեններս՝ անձար ու շընչին,
Ի՞նչ ենք աստուծոն կամքի առաջին...
Բաց է էս ճամփեն ամենքիս համար.
Ծեր, երիտասարդ, մեղավոր, արդար,
Ամե՞նք, ամենքը, էստեղ ինչ որ կան,

Էսօր թե էզուց ամենքը կերթան.

Ով որ կըմընա,

Թռղ նա պարծենա:

VI

Ես լըսում էի... Ու հանկարծ ես Էլ

Ուզեցի հաշտվել հրզոր մահի հետ.

Անձար, ակամա սկսա մըտածել,

Թե մահը լավ է, միայն մենք՝ տգետ,

Մենք խեղճ, կարճամիտ, ու չենք հասկանում՝

Ինչպես է գալիս և ուր է տանում,

Թե՛ և՛ կյանք, և՛ մահ անցավոր, ունայն

Մի մեծ հավերժի ձևերն են միայն,

Ինչպես որ ահա «երեկն» ու «էսօր»:

Էսօրն ինչ է որ, մի երեկ է նոր,

Էսօրն Էլ կանցնի, երեկ կըդառնա,

Եվ սակայն կըրկին միևնույն է նա:

Եվ էսպես անվերջ էսօր ու երեկ

Փոփոխվում են միայն, միշտ մընում է մեկ

Մեկ մեծ ժամանակ: Էսպես Էլ հոգին

Փոփոխում է միայն կեղևն արտաքին

Մարմինն՝ էսօրվան օրին նըմանակ,

Իսկ ինքը անվերջ, ինչպես ժամանակ:

Կամ ևս սիրուն, հոսանուտ մի գետ,

Որ հազար ալիք ու ծրիանք ունի .

Գալիս են ալիք, անցնում են անհետ,

Անցնում են դեպի անդունդն օվկիանի,
Ուր ամեն ալիք, ուր ամեն մի կաք
Ապրում է դարձյալ անվերջ, անընդհատ...
Եսաես փոխվելով հոսում է, գրնում,
Գրնո՞ւմ անհունի անձառ սահմանում,
Դեպի գերազանց վիճակն երշանիկ,
Ակն երշանկության, սիրո հայրենիք,
Ուր չըկան մարդիկ և ոչ ըզգացում,
Ուր ողջին մի մեծ կյանք է միացնում...
Եվ ի՞նչ է սիրո իմաստը վերին,
Ի՞նչ երշանկության խորհուրդը խորին,
Հալվե՛լ, միանա՛լ,
Իրեն մոռանալ...

Եվ անշուշտ մի օր, հանդերձյալ կյանքում,
Երկրում թե այլուր, վերև՝ երկընքում,
Են անհայտ ճամփով, որով նա գրնաց,
Ես էլ կըթրոշեմ՝ աշխարքը թողած,
Ու կըզգամ նըրան, կապրեմ նըրա հետ
Մի ուրիշ անվե՛րջ կյանքով երկնավետ...

VII

Բայց ես միշտ թաքուն մի հույս ունեի,
Թե կարող եր նա լինել... կենդանի...
Մի տեղ մի անգամ էղպես է եղել.
Տարել են մեկին, ուզել են թաղել,
Շիրմի փոսի մեջ զարթնել է հանկարծ,
Կարող եր և մեզ լինել պատահած...

VIII

Ո՛չ, ո՛չ, նա գընաց, Էլ ետ չի գալու,
Եվ էղակ դու միշտ մեղք ես մընալու:
Թեկուզ և հազնես երկաթի տըրեխ,
Փընտրես՝ կանչելով աշխարհ բովանդակ .
Էլ չես հանդիպիլ նըրան ոչ մի տեղ,

Ոչ մի աշխարքում, ոչ մի ժամանակ...
Են պաղ դիակն Էլ, որ տեսնում ես դեռ,
Են Էլ հողի տակ կըծածկեն հիմա,
Կըզա՛ն, կըզնա՛ն տարիքն անտարքեր,
Ու նա կըփրտի, նա հող կըդառնա.
Անունն Էլ ապրող աշխարքի համար
Դատարկ մի հնչյուն, անխորհուրդ մի քառ...
Են Էլ կըկորչի, ինչպես որ չըկա
Անունն ու հետքը Էն հին աղջրկա,
Որ ձեզնից առաջ հազար տարիներ

Նույնպես սիրահար ու ժրպիտ ուներ:
Եվ ի՛նչ է մարդը, և ի՛նչ իրեն կյանք.
Եղծական ձևեր, ձայներ, շարժումներ:
Հավերժականը չունի կերպարանք,
Նա լուս է, անշարժ, հաստատ, աներեր...
Անողոք մի ձեն էսպես ինձ կանչում,
Տանշում էր հոգիս, խորտակում, ճընշում:
Ճիգ էի անում նըրան լրոնցնել,
Սիրտըս Էլ հետը պոկել, հեռացնել
Ու գըտնել մի ձեն, մի հընչյուն, մի քառ,

Որ կյանքի, հույսի նըշույլ ունենար...
Ուզեցի «աստվա՛ծ» մին աղաղակել,
Բայց չէ՞ որ նա էր էն մահն ուղարկել:

IX

Մի անհուն ցավի մըրմուռի նըման
Ծավալվում էին զանգերը թաղման,
Ու ժամի ծրխոտ կամարների տակ
Կանգնած էր արդեն տրխուր պատարագ,
Տրխուր պատարագ, տրխուր մեղեղիք,
Տրխուր աղոթքներ ու տրխուր մարդիկ,
Մեջտեղը ճերմակ դագաղը նըրա

Դըրած սևասրող սեղանի վըրա,
Ու նա դագաղում, ասես թե քընած,
Հարսնական ճերմակ շորով պանըված,
Անփո՛յթ, անզգա՛ կյանքին ու մահվան,
Իր դագաղն ածած վարդերի նըման...
Էստեղ՝ քոնըված մի նոր տագնապով՝
Ուզեցի գըտնեմ մըտքի մի թափով,
Թե ի՞նչ էր արդյոք, էն ի՞նչ էր լինում,
Ի՞նչ էր պատահել, նա ո՞ւր էր գընում...
Եվ իսկույն, ասես, դիպա մի քարի:

Մըտքերս հատան: Առանց մըտքերի
Կանգնած էի ես խորտակված ու պաղ:
Լուռ էր: Հոգևոր երգերը մենակ
Ծավալվում էին վըսեմ ու խաղաղ:

Ես լրսում էի, լրսում շարունակ:

«Այս անցավոր երկրի վրրա
Լրցան օրերն պանդըխտության.
Երկնասղլաց գընում է նա,
Հազած մարմին անապական,
Անմահացա՛ծ մահկանացուն՝
Միանալու իր աստղծուն:

Այստե՛ղ, Վերին Երուսաղեմ,
Օթևանում հըրեշտակաց,
Ուր որ Ենովք ու Եղիաս,
Աղավնակերպ կան ծերացած,
Այն աշխարհո՛ւմ անտըխրական
Արդարքն ապրում են հավիտյան:

Յոթնաստեղյան լույս խորանում,
Ուր ցավ չըկա, ոչ հեծություն,
Ընտրյալ հոգիբն ուրախանում,
Խայտում են միշտ անվե՛րջ, անհո՛ւն
Բերկրանքներով հարազրվարձ,
Աստծո զրվարք աշքի առաջ:

Այստեղ նըրանք, միշտ բախտավոր,
Նայում են չոր լույս երեսին,
Նըրա առջև պաղատավոր
Նըրանց համար, որ թողեցին .
Ու իշնում են, մըխիթարում
Մեզ տըրտմալի այս աշխարհում...»

Թովված, կախարդված, տարված էն երգին,
Վերացավ, թրոավ իմ վշտոտ հոգին
Դեպի երջանիկ մի ուրիշ աշխարհ,

Անհայտ ու հեռու, անծանո՞թ, օտա՞ր...

Եվ էն աշխարհը հրաշալի՛ էր.

Ո՛չ սուզ կար էնտեղ, ո՛չ վայելք, ո՛չ սեր,

Ոչ կարելի էր կորցընել մի բան

Եվ ոչ ունենալ քաղց ազահության.

Ինչպես գերեզման և ունայնություն՝

Լուն էր ու դատարկ, անփառ ու անհուն.

Ինչպես հայացքը մեռելի աչքի՝

Մի միտք ուներ միշտ առանց հուզմունքի,

Հողեղեն մարդուն անհայտ խորհըրդով

Հավիտյան սառած, խաղա՞ղ, անվրդով...

Ու անշարժ կանգնած, դալուկ ու լոիկ,

Ըստվերնե՞ր էին, անմարմին մարդի՞կ,

Տրժգույն, անարև, աղոտ լուսի մեջ

Աղոթում էին անձայն ու անվերջ,

Աղոթքն էլ սակայն ոչինչ չէր խընդրում.

Ո՛չ ազատություն, ո՛չ մահ, ո՛չ խընդում...

X

Հանկարծ լրությունն ինձ ուշքի բերավ,

Աչքիս առջևից հրաշքը թրոավ:

Պատարագն արդեն վերջացրել էին:

Դագաղը շարժվեց, թրնդաց ահազին

Սասանիչ երգը մահվան սարսափի,

Էն լացն ու կոծը, օրիներգը մահի,

Որով մեռելին հրաժեշտ են տալիս

Դեպի գերեզման ճամփու դընելիս,

Երբ ծառս է լինում վիշտը մայրական

Դեպ գահն արարչի դրկողը մահվան,
Արձակում ցասկոտ իր ճիշք ետին

Ու թույլ, հուսահատ ընկնում է գետին:

XI

Դուրս եկանք դուռը: Նայեցի վերև:
Վերևն, ինչպես միշտ, փայլում էր արև.
Բոլորն աշխարքում կարգին ու հանդարտ,
Ու ինչպես երեկ՝ Էնպես ամեն մարդ...
Բայց երկինքն Էնքա՛ն պայծառ էր այնօր,
Եվ պայծառությունն Էնքա՛ն էր տըրտում,
Տըրտմությունն Էնքան խոր, հանդիսավոր,
Որ թըվում էր ինձ, թե ջինջ կապույտում
Վերջին հըրաժեշտ տալով աշխարհին՝

Ճախրում էր նըրա հեռացող հոգին...
Ու մըտքովս անցավ հանկարծ ակամա,
Թե արդյոք նըրա աչքերը անմահ
Նայո՞ւմ են ներքև, տեսնո՞ւմ են ինձ Էլ,
Թե ո՞նց եմ ցավիս տակին կորացել...
Եվ կամ ո՞րն է նա. Էն շո՞ղն է պայծառ,
Որ զվարք խաղով, աշխույժ ու կայտառ
Կորչում է, մըտնում թուխավ ամպի ետև,
Ազատ, երկնաշու էն ա՞մպն է թեքև,
Թե՞ էն աղավնին, որ հիմա թըռավ,

Անփոյք ճախրելով՝ ջինջ օղում կորավ...

XII

Հանդո՞ւգըն մտքեր, ո՞ւր եք սըլանում:
Ի՞նչ եք որոնում էն մոթ սահմանում:
Ահա մեր կյանքի սահմանը վերջին,
Էս սև ու տղիսուր թումբերը չընչին...
Լո՞ւ զերեզմաններ. քանի՛ սըզավոր
Զեր եզերըներին կանգնել են մի օր,
Էս դատարկ կյանքին, անհաստատ բախտին
Անեծքներ տալով քեկվել, հեռացել,
Երբ որ սիրածի դազաղը մըթին

Վիհ են իշեցրել ու դեմքը ծածկել...
Եվ որքա՞ն ըղձեր, սըրտեր ու զզացմունք
Թաղված են, մարած ձեր լուռ փոսերում.
Ահա և՛ մի նոր բարձրացրած սև թումք,
Դեռ քաց է հողը, դեռ խունկ է բուրում,
Իսկ մենք ուզում ենք ուրիշին թաղել,
Որ ապրում էր դեռ երկու օր առաջ...
Եվ անշուշտ մի օր սըրա շիրիմն էլ
Կըծածկի նույնպես մամուռ կանաչ,
Կանի հավասար քարին ու հողին,

Ինչպես դըրացու անկողինը իին:
Նըրանից հետո դե՛ եկ՝ իմացի՛ր,
Թե ո՞վ է թաղված քո ոսի տակին,
Ի՞նչ ցեղից էր նա, ի՞նչ ձիրքեր ուներ,
Անահ հերո՞ս էր, գեղանի մի կի՞ն,
Անհոգ մի ջահե՞լ, անկըշտում ազա՞հ,
Աղքա՞տ, քե հարո՞ւստ, ձե՛ն, նըշան չըկա...

XIII

Եվ... իշնում էր նա ընդմիշտ իմ աչքից,
Կյանքից, արևից, ես լուս աշխարքից...
Կորացա, վերջին համբույրս տրվի,

Ու են համբույրով դագաղում դրբի
Խընդում, սեր, ըղձեր, ամեն՝ ն, ամեն քան...
Ինձ ես քաշեցին, մի կողմը տարան:
Իսկույն հետևեց խոլ գըրգրոոցը,
Քարով ու հողով լրցրին են փոսը,
Դագաղն էլ, ինքն էլ ծածկվեցին հանկարծ,
Ասես թե քընավ աշխարհ չէր եկած,
Եվ այսուհետև երբե՛ք, հավիտյան
Ել չէր տեսնելու արևը նըրան...
Հուղարկներն այնժամ մոտ եկան մի-մի.

Ե՛հ, աստված նըրա հոգուն ողորմի.
Մի օր էլ մենք ենք էսպես գընալու,
Կյանքն էլ է դատարկ, մարդն էլ է դատարկ,
Ո՛վ է աշխարքիս վըրա մընալու.
Անցավոր են ողջ քախտ, վայելք ու փառք...
Ասացին՝ հանգիստ հոգոց հանելով,
Ու դարձալ հանգիստ զըրույց անելով
Գընացին իրենց տըները անհոգ:
Շուրջը նայեցի, չէր լալիս ոչ ոք.
Երկինքն էլ էնպես պայծա՛ն ու հանդարտ...

Եվ ինչպես երեկ, էնպես ամեն մարդ...

XIV

Եկավ գիշերը: Իմ հոգնած հոգուն
Իջավ տանջալի մի խաղաղություն:
Վայր ընկա, ինչպես ուժաթափ մի բան,
Որ զգում է միայն կարոտ հանգըստյան,
Բայց ճրգնում է դեռ, աշխատում ունայն,
Ուզում է հիշել, թե ինչ բան էր այն.
Մի խառըն երա՞զ էր, մի աշխա՞րք ուրիշ,
Գինու մի քե՞ֆ էր, ծաղը՞ր, թե՞ պատիժ...

Մըրափը սակայն ծանըր ու դանդաղ

Չոքեց ինձ վըրա՝ սև թևերը կախ,
Միտքըս իր թելը կըտրեց ու թըռավ,
Անհուն, խավարչտին քատում կորավ.
Մահ, մեռել, շիրիմ թեթև հեռացան,
Ու հեռանալով՝ փոխվեցին, դարձան
Ամպեր, ըստվերներ, կետեր երերուն,
Դողացին, հանգան, ու մըթնեց հեռուն...
Կարձատև մի քուն եկավ ինձ վըրա,
Եվ ես մյուս անգամ երազում տեսա.

XV

Հընչում էր փըրփրուն վըտակն արծաթի,

Արևլ խաղում պայծառ կապույտում.

Առանց կորուստի ու առանց վըշտի

Կանգնած էի ես էն երազ հովտում:

Շուրջըս շուշաններ, անվե՛րջ շուշաններ,

Լիքն էր անտառը անուշ բուրմունքով,

Եվ եղեմական ներդաշնակ ձայներ

Փառք էին տալի թովչական երգով.

«Փա՛ռք անպատում մըխիթարչին,

Փա՛ռք խորհուրդին անմահության.

Նա է կըրում հույսը վերջին

Ու շոգն անշեշ, արարչական.

Փա՛ռք խորհուրդին անմահության:

Նա գընում է բարձր ու անվերջ

Դեպի անհունն ու հավիտյան,

Վիշտը հանգչում է նըրա մեշ,

Ապրում սերը անապական.

Փա՛ռք խորհուրդին անմահության...»

Ու լսում եմ ես էն խաղաղ օդում

Քընքույշ ու զըվարթ ձայնը սիրելի,

Անհայտ ու անտես կանչում է նա ինձ,

Կանչում գերազանց մի ուրիշ կյանքի.

«Արի՛ ինձ հետ, ին թըշվա՛ն,

Ես քեզ տանեմ մի աշխարհ,

Ուր շըկա մահ, անջատում,

Ուսերն անվերջ, անհատնո՞ւմ...

Արի՛, թղոփի՛ր, զընա՛նք ինձ հետ,
Անցա՛վ, անհն՛գ, անհն՛շ, անհե՛տ...»:

1894-1903
